

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Dr. Güngör ONAL

M.Ü. İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Profesör

Abstract:

Organized industrial districts are not developed naturally. The are organizations have been constructed near developed building sites, road, water, electricity and other infrastructures facilities which presented using of new entrepreneurs.

I. KAVRAM VE TANIM

Sanayi işletmelerinin rastgele yerlerde kurulmalarından doğan plansız ve düzensiz gelişen sanayi bölgeleri, ekonomik kayıplar yanında giderek çevre halkı için de kirli ve çirkin görünüşleri, çıkardıkları duman, koku, pislik ve çirkinlikleriyle istenmeyen komşu durumuna gelmektedirler.

Organize Sanayi Bölgeleri, kendiliğinden oluşan sanayi bölgeleri yerine yüksek standartlarla işletilebilecek biçimde planlanan, yerleşme bölgelerinin YAKININDA ve fakat DIŞINDA, düzgün yolları, yeşil sahaları ve çevre tarafından da istenen bir komşu durumuna getirilmiş işletmeleriyle yüksek verimle çalışan bir sinai topluluk yaratabilmek için planlı bir yaklaşımdır.

Bu durumda Organize Sanayi Bölgeleri'ni "kapsamlı bir plan gereğince parsellenip yol, su, elektrik vb. gibi alt yapı olanaklarıyla donatılmış arazi parçalarının, beraberce yararlanabilecekleri her türlü hizmetlerle birlikte girişimcilerin yararına sunulduğu organizasyonlardır " diye tanımlayabiliriz.

II. BÖLGE ve ŞEHİR PLANLAMASI VE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

Bölgesel dengeli kalkınmayı sağlamak ve ülke içinde yaymak için devletin sanayinin kuruluş yerini etkileyecek önlemler alması gerekir.

Günümüzde devletin sanayi üzerinde kesin denetim önlemleri alması ve kuruluş yerini belirlemesi söz konusu olmadığına göre, kuruluş yeri seçimini etkilemek için türlü özendirme koşullarının sağlanması gerekmektedir.

Özendirme araçlarını iki grupta incelemek söz konusudur:

- Parasal özendirme araçları
- Diğer özendirme araçları

Ülkemizde parasal özendirme uygulamalarının etkin kullanılabildiğini ve beklenen sonuçlara ulaşıldığını söylemek gerçekçi olmayacaktır. O nedenle, parasal olmayan özendirme araçlarının en başarılı örneklerinden olan Organize Sanayi Bölgeleri'nin bölgesel ve kentsel ölçülerdeki sanayi yerleşme sorunlarının hepsi için yararlı olacağı açıktır.

Organize Sanayi bölgeleri uygulamaları, bölgesel dengesizlik ve kentsel sorunların çözümünde ve aynı zamanda etnik ve kültürel grupların yakınlaşp kaynaşmasını sağlamada ve bunun gibi pek çok sosyal sorunun çözümünde etkin roller alabilir.

Sanayileşme, girişimcinin istek ve kararına bırakıldığı sürece işletmeler büyük ve kalabalık merkezlerde toplanacaklardır. Bu durumun kentleşme ve bölgesel dengesizlik açısından olumsuz etkileri bilinmektedir.

III. KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİ VE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

İyi seçilmiş bir kuruluş yeri en ekonomik biçimde üretimde bulunmak için gerekli koşulların başında gelir. Kuruluş yerinin seçimi gerek girişimci ve gerekse ülke ekonomisi yönünden önem taşımaktadır. Kuruluş yerinin iyi seçilmemiş olması işletmeyi etkileyeceği gibi ulusal ekonomiyi de kaynak israfı açısından etkiler.

Kuruluş yerinin seçimi, hiç bir özendirici önlem almadan girişimcinin kararına bırakıldığında kararlar çok kere akılcı olamamakta, bilgisizlik ve bazı duygular etken olmaktadır. Kaldı ki, tek tek işletmelerin kuruluş yeri hakkındaki kararları akılcı olsa da bunun her zaman kamunun yararına olacağı ileri sürülemez. Ancak belirli bir yatırım büyüklüğünden sonra alt yapı yatırımları verimli olur. Bu alt yapı verimliliğinin sağlanarak diğer

özendirme önlemlerinin de etkisiyle, gelişmekte olan ülkelerde sorunu, tek firma yer seçiminden farklı olarak ulusal kentleşme ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesi politikalarına yaklaştırmada Organize Sanayi Bölgeleri etkin bir araçtır.

IV. ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ'NİN KURULMASI VE İŞLETİLMESİYLE İLGİLİ SORUNLAR

Bölge kalkınmasından şehir planlaması ve çevre sorunlarına, istihdam yaratmaktan sını kalkınmaya kadar pek çok amacın birine, bir kaçına veya hepsine birden cevap verebilmek istek ve ümidiyle planlanan ve kurulan Organize Sanayi Bölgeleri'nde bu amaçlara ulaşılmaya çalışırken çok çeşitli ve karmaşık problemlerin oluşması da kaçınılmazdır.

Organize Sanayi Bölgeleri için yer seçimi geniş ve dar anlamda iki ayrı sorunu birden kapsamaktadır. Bunlardan birincisi Organize Sanayi Bölgeleri'nin ülkenin hangi bölgesinde geliştirilmesinin uygun olacağıdır ki, bu sorun genellikle bölgesel planlama ile yakından ilgilidir. Dar anlamda ise konumluk yerinin seçimi söz konusu olduğunda, bazı ekonomik nedenlerin fiziksel olanaklarla sınırlandığı görülür. Bu açıdan bakıldığında şu noktalarda araştırma ve incelemeler yapılması gerekir:

A-Fiziksel Yerleşme Alanı

- a) Geliştirilecek alanın büyüklüğü
- b) Ulaşım olanakları
- c) Topografik unsurlar
- d) Jeolojik durum

B-Sosyo-Ekonomik Faktörler

- a) Mülkiyet durumu ve satın alma bedelleri
- b) Çevre kirlenmesi

C-Fiziki Planlama Sorunları

- a) Parselasyon işlemleri
- b) Bölge içi yollar
- c) Su, enerji, kanalizasyon, atıklar, iletişim gibi diğer alt yapı tesisleri
- d) Yönetim ve hizmet binaları
- e) Yeşil saha ve bantlar

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Ulusal Ekonomi Açısından

Geri kalmış bölgelerin kalkınması sorunu bir noktada o bölgedeki kaynakları harekete geçirme ve gelişmiş bölgelerden az gelişmiş bölgelere ekonomik kaynaklar çekme sorunudur. Bu sorunun çözümü için uygun araçlardan birisi Organize Sanayi Bölgeleri'dir. Bu kuruluşlar bir yandan sanayileşmiş bölgelerin fazla büyümesine engel olurken diğer yandan ekonomik kaynakları kendilerine çekerler. Kuruluş yeri faktörlerini etkileyerek sanayinin ülke içinde dağılımını sağlamak için Organize Sanayi Bölgeleri önemli ve etkili bir araçlardır.

Organize Sanayi Bölgeleri sanayileşmenin getirdiği pek çok kentleşme sorununa da geçerli çözümler sağlamaktadır. Sanayileşmeyle birlikte artan bir nüfus akımı, kentlerde trafiğin sıkışıp kalmasına, konut probleminin doğmasına gecekonduların ortaya çıkardığı türlü sorunlara, kent hizmetlerinin aksamasına neden olmaktadır.

Organize Sanayi bölgeleri ile birlikte planlanıp kurulması gereken uydu kentler sanayileşmenin getirdiği pek çok kentsel soruna çözümler getirecektir.

Sanayinin ülke içinde yayılması için gerekli koşullar sağlanmayıp belli bir iki büyüme kutbunun oluşmasına izin verilmesi halinde, bu kutupların çok büyümesi sonucu alt yapının giderek yetersizleşmesi, yerleşme sorunlarının güçleşmesi, hizmetlerin akması gibi nedenlerle dışsal tasarruflarda azalmalar görülmektedir.

Organize Sanayi Bölgeleri sanayinin ülke içinde yayılmasını sağladıklarından, büyüme kutuplarının gereğinden fazla büyümesini önledikleri gibi, türlü sanayi dallarında çalışan işletmelerin bir arada bulunmasından doğan dışsal tasarrufların artmasını sağlamaktadır. Bunun yanında projenin bir bütün olarak yapılması ve gelişmesi nedeniyle alt yapı kapasiteleri optimal düzeyde tutulabildiğinden alt yapıdan doğan dışsal tasarrufların da en çoğa çıkarılması mümkün olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin karşılaştıkları sorunlardan biri de yatırım fonlarının alt yapı ile üretken yatırımlar arasında nasıl dağıtılacağıdır. Alt yapı yatırımlarına karar vermede karlılık söz konusu olmadığından bu tür yatırımlar kamu tarafından yapılmak durumundadır. Kamunun bu konudaki tercihi ise genellikle ekonomik olmaktan çok siyasal nitelik taşır. Bu nedenle de alt yapılarda çoğunlukla aylak kapasiteler yaratılır.

Organize Sanayi Bölgeleri alt yapıda yaratılan bu tür aylak kapasiteleri azaltarak, ülkede alt yapı

yatırımlarıyla üretken yatırımlar arasında denge sağlanmasında etkili birer araçtır.

B-İşletmeler Açısından

Spekülasyonun önlenmiş olması ve çoğu kez arsa bedelinin taksitle ödenebilme olanağı girişimciye kuruluşdaki finansman zorluklarını daha kolay yenmek olanağı verir. Bölgede birlikte yararlanmaya sunulacak yangın söndürme, kafeterya, tamir ve bakım atölyeleri gibi kuruluşlar tek tek işletmelerin bu hizmetler için yatırım yapmalarını ve eleman bulundurmalarını gereksiz kılar.

Bunun sonucunda maliyetler düştüğü gibi bunlar için ayrılacak fonların üretken harcamalara ayrılması kolaylaşır. Arsanın engebelerini giderilmiş olması, enerji, telefon, su, yol gibi gereksinmelerin arsanın sınırına kadar getirilmiş olması sermayenin daha büyük bir bölümünün

makine, teçhizat yatırımına ayrılabilme ya da işletme sermayesine katılma olanağını yaratmaktadır.

Özellikle orta büyüklükteki işletmelerde sermayenin arz ve alt yapıya ayrılan bölümünün yüksek oranlardan oluştuğu düşünülürse Organize Sanayi Bölgeleri'nin önemi ortaya çıkar.

Sayılan etkenler dışında, Organize Sanayi Bölgeleri'ndeki işletmeler birbirlerine girdi ve çıktılarıyla bağlı olduklarından ulaştırma ve tedarik daha az zaman alır ve daha ucuza sağlanır.

Ülkemizdeki uygulamada bu konuda görülen en büyük eksiklik Organize Sanayi Bölgeleri ile birlikte bir uydu kentin planlanmamış olmasıdır. Olayın yalnızca sanayiye alt yapı hazırlamak olarak görülmüş olması bu eksikliğin en önemli nedenidir. Oysaki birlikte planlanıp düzenlenecek uydu kentler doğabilecek pek çok kentsel sorunun çözümünü de birlikte getirecektir.